

A pozsonyi vár körzete három kerületre tagolódott: Vágerdőalja (Podhorie), Vízköz és Csallóköz kerületekre.

Pozsony vármegye egyházi igazgatását a pozsonyi prépostság és a sasvári-morvaöri főesperesség látta el. A pozsonyi prépostság főesperesség is volt egyben, amelyhez az 1332–1337 közötti pápai tizedjegyzékek alapján 27 egyházközség tartozott.

Vágerdőalja (Podhorie), Vízköz és Csallóköz

Vágerdőalja területe Pozsonytól a Blava folyóig terjedt, majd a későbbiekben ide tartozott Erdőhát déli csücske is. Ezen területen található plébániák a vágerdőaljai esperességhez tartoztak.

Vízköz a Feketenyék és Vág közötti térségben terült el, amely területen a Dudvág folyó folyt keresztül.

Csallóköz Pozsony vármegye azon tartománya, amelyet a Kis-Duna és a Feketenyék folyók fogtak közre.

Mindhárom kerületről és a hozzájuk tartozó egyházközségekről az 1561 és 1562 közötti egyházlátogatási jegyzőkönyvek számolnak be.

Stomfa

A Borostyánkő út mentén álló Stomfa várát Přemysl Ottokár Dévény várával együtt 1271 április 13-án foglalta el. Stomfa vármegye tartozékai ajándékozás, adományozás útján kerültek különböző személyek tulajdonába. Stomfa vármegye keleti határa a Vydrica pataknál volt, így feltehetően Dévény vára is Stomfa vármegyéhez tartozott. Ahogyan nőtt Pozsony és a pozsonyi vár alatti átkelőhely jelentősége, úgy csökkent a Dévény alatti dunai átkelő fontossága. Stomfa vármegye fokozatosan a pozsonyi ispán igazgatása alá került. Károly Róbert 1314. július 25-én a Pozsony vármegye területén lévő (Dévény, Stomfa, Borostyán, Zohor, stb.) birtokokat az osztrák tallesbrunni Ruger gróf Ottó fiának tulajdonaként ismerte el. Stomfa vármegye a királyi donáció eredményeként 1296-ban megszűnt.

Sasvár (Holics)

A vármegye Hegyhát nagy részét foglalta magába, két várral rendelkezett, a régebbi, fából épült Sasvárral és az újabb, a 13. században kővára alakított Holiccsal. 1291-ben a pozsonyi alispán harcolt Sasvárért az osztrákok és a németek ellen, ami azt bizonyítja, hogy Holics vármegye Pozsony vár-

megyéhez tartozott. Sasvár vármegye saját főesperességgel bírt, melynek területe egybeesett a vármegye kerületével.

Holics vármegyét III. András 1296-ban ajándékozta Ryšavý Ábrahámnak, ennek következtében a vármegye megszűnt.

Sempte

A vármegye kicsiny, szétszórt területtel rendelkezett. A semptei vár a Vág folyó átkelőhelyét védte, amelyen a csehországi és a Pozsonyból Nyitrára vezető út keresztezte egymást. Az 1074-ben megkötött királyi egyezség alapján Sempte vármegye Salamon magyar király tulajdonába tartozott és a pozsonyi ispán igazgatása alatt állt. Sempte vármegye 1261-ben szűnt meg, amikor a király a teljes vármegyét a megboldogult semptei ispán fivérének, Lipótnak adományozta.

A megyék kialakulása: Pozsony vármegye területe fokozatosan zsugorodott. A pozsonyi vár továbbra is királyi tulajdonban maradt, ahol az ispán székel.

A pozsonyi megye (sédria) létezésének első bizonyítékát a pozsonyi alispán, Ryneker János által kiadott levél bizonyítja.

Pozsony három körzetre és három kisebb, alárendelt vármegyére való felosztása megszűnt.

Ezt követően Pozsony megye egy nagyobb (Ponium maius) –Vágerdőalja, Hegyhát, Vízköz –, és egy kisebb (Ponium minus) –Csallóköz – részre tagolódott.

Császári Éva

Egy tárgyilagos könyv a beolvadásról és beolvasztásról (Bukaresti magyarok)

Hilda Hencz: Bucureștiul maghiar. Scurtă istorie a maghiarilor din București de la începuturi până în prezent, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2011. 265 p., valamint Hilda Hencz: Publicațiile periodice maghiare din București – Bukaresti magyar időszaki kiadványok 1860–2010, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2011, 129 p.

Tavaly jelent meg román nyelven két könyv is Hilda Hencz (magyarul Hencz Hilda) tollából, amelyek a bukaresti magyarság történetével foglalkoznak, de az egész regáti és azon belül a moldvai magyarság sorsával

kapcsolatban is új adatokat, érdekes párhuzamokat villantanak fel. Noha már elég sok kötet megjelent (például Ürmösy Sándortól, Nagy Sándortól, Veress Endrétől, Demény Lajostól vagy Beke Györgytől) a bukaresti, de általában a regáti magyarság történetéről, már az elején meg kell állapítanom, hogy az adatoknak ennyire alaposan utánanéző, tiszta és világos szerkesztési elveket követő összefoglaló írással még nem találkoztam.

Ha létezhet egyáltalán objektivitás, akkor ez a könyv így követi végig a bukaresti (és regáti) magyarok végtelenül szomorú, az asszimiláció és önfeladás sok-sok példáját nyújtó, de ugyanakkor számos nagyszerű eredményt felmutató történetét. (Ez az objektivitás csak a jelen tárgyalásakor keveredik néhol bevallott szubjektivitással, amikor a mai bukaresti magyar politikai és kulturális felállásról ír, de az vesse az első követ a szerzőre, aki távol tudja tartani magát a napi politikától.) Akár azt is mondhatnám, a Bucureștiul maghiar című könyv kötelező olvasmány kellene legyen minden kisebbségi érzésben szenvedő regáti magyar, és minden felsőbbrendűségi érzésben szenvedő regáti román számára, hisz belőle kiderül, a román kultúra számos nagy alakja magyar volt, akik hozzájárultak a román kultúra fejlődéséhez.

Míg a művelt magyar olvasó a bukaresti művészek közül legfeljebb a festő és fényképész Szathmáry Papp Károlyról (Carol Popp de Szathmáry) hallott, a könyvben olyan magyar származású művészekről szerzünk tudomást, mint Rosenthal C. Dávid (a híres Románia revoluționară festője), Fekete József szobrász (Isof Negrulea, a Monumentului Aviatorilor társ-, de inkább egyedüli szerzője) vagy Bács Lajos (Ludovic Baci, a Rádió Zenekarának karmestere).

Nyilvánvaló, hogy a csángók sem maradnak ki a szerző látóköréből, két csoportjukról is külön-külön megemlékezik. A barcasági csángók sorsa a kivándorlás: csupán 1902-ben 445 csángó költözött ki Romániába, nagy részük kocsisként, kőművesként vagy pékként keresi kenyerét, a 20. század elején az 1370 bukaresti kocsisból 500 csángó. Románia belépésekor az I. világháborúba a barcaságiak összes lovát elkobozzák.

A moldvai magyarság kapcsán a következőkben szemelgetek a könyvben szereplő adatokból és megállapításokból. A katolikus egyház volt a regáti székelyek és a moldvai csángók beolvasztásának leghatékonyabb eszköze (7. oldal). Vasile Alecsandri Mircești-i (Merszefalva) birtokán nagy számban éltek magyar csángók, a költő maga is beszélt a nyelvet (42). Moldva és Havasalföld 1859-es egyesülése után V.A. Urechia vezetésével elkezdődik a csángók szisztematikus elrománosítása, Urechia eléri, hogy a de Propaganda Fide megígéri az összes magyar pap eltávolítását. Mivel ez még nem történt meg teljesen, 1868-ban a Forrófálván járó Ion C. Brătianu román politikus „magyar kémeknek” nevezi a katolikus papokat

(92). 1884-ben megalakul a Iași-i Katolikus Püspökség, 1893-tól a katekizmust csak románul oktatják (92).

A román történelemben járatlan magyar olvasó számára megdöbbentő adatok tárulnak elénk: míg az Apponyi Albert-féle magyar nyelvtörvényt a teljes román politikum elítélte és azóta is elítéli, Hencz megállapítja, hogy ugyanebben az időben Spiru Haret tanügyminiszter (1897–1910 között) rendelkezései a nemzetiségek asszimilálásának szükségességéről a román iskolák kötelező látogatása által legalább olyan radikálisak voltak, mint a magyarországiak (92). A Bukaresti Magyarság Képes Naptára egy újabb számának megjelenése után B. P. Hașdeu író, történész arról biztosítja az olvasót, hogy a lap semmiképp nem juthat el a csángóföldi előfizetőkhez (102).

Összefoglalva: a könyv alapmű a bukaresti magyarságról, és érintőlegesen a moldvai csángók történelméről is olyan adatokkal, összefüggésekkel szolgál, amelyekért érdemes alaposan áttanulmányozni.

Sántha Attila

Lengyel elképzelés a „harmadik Európáról” (1937-38): reális felvetés vagy ex-post vízió?

Kornat, Marek: The Polish Idea of 'The Third Europe' (1937/1938): A Realistic Concept or an Ex-Post Vision? = Acta Poloniae Historica, 2011, 103. no., 101–126. p.

A harmadik Európa vagy más néven az „Intermarium” gondolata Józef Beck lengyel külügyminiszter nevével forrt egybe az 1937-38-as években. A tervet, amely merész volt és meglehetősen ellentmondásos, csak az 1930-as évek végének lengyel külpolitikai légkörét elemezve értelmezhetjük, tudván, hogy Lengyelország a náci Németország és a sztálini Szovjetunió között egyensúlyozva próbált fennmaradni.

Beck politikájának egyik leglényegesebb elgondolása a kisebb közép-kelet-európai államok szövetségbe vonása volt. Ez azért érdekes, mert Beck a kétoldalú nemzetközi kapcsolatok híve volt, és nem hitt abban, hogy tömböket alkotva növelhető a biztonság. A tanulmány számos kérdésre keresi a választ. Mi lehetett a terv lényege és célja? Milyen esélyekkel indult ez a lengyel diplomáciai kezdeményezés az akkori viszonyok között? Létezett-e valójában ilyen terv, avagy csak a történészek alkották meg utólag? A kérdéseket a szerző levéltári kutatások segítségével igyekszik megválaszolni a két világháború közötti Lengyelország külügyminisztériumának feljegyzései alapján, és részletesen idéz számos korabeli írásból.